

ISSN: 2181-9416

ЮРИСТ АХБОРОТНОМАСИ

ВЕСТНИК ЮРИСТА ★ LAWYER HERALD

ХУҚУҚИЙ, ИЖТИМОИЙ, ИЛМИЙ-АМАЛИЙ ЖУРНАЛ

CYBERLENINKA

НАҲМАС ЗАКЎНОНИЯТ
СЎНМАКЎНА
LIBRARY.RU

ISSN 2181-9416

Doi Journal 10.26739/2181-9416

ЮРИСТ АХБОРОТНОМАСИ

1 СОН, 2 ЖИЛД

ВЕСТНИК ЮРИСТА

НОМЕР 1, ВЫПУСК 2

LAWYER HERALD

VOLUME 2, ISSUE 1

TOSHKENT - 2021

ДАВЛАТ ВА ҲУҚУҚ НАЗАРИЯСИ ВА ТАРИХИ. ҲУҚУҚИЙ
ТАЪЛИМОТЛАР ТАРИХИ

- 1. ХУЖАНАЗАРОВ Азизжон Анварович**
“ҲУҚУҚИЙ ЭКСПЕРТИЗА” ИНСТИТУТИНИНГ НАЗАРИЙ
ЖИҲАТЛАРИ.....9
- 2. ТУРАЕВ Акмал Панжиевич**
ҲУҚУҚНИ АМАЛГА ОШИРИШ САМАРАДОРЛИГИГА ЭРИШИШ
ИСТИҚБОЛЛАРИ.....19
- КОНСТИТУЦИЯВИЙ ҲУҚУҚ. МАЪМУРИЙ ҲУҚУҚ. МОЛИЯ
ВА БОЖХОНА ҲУҚУҚИ**
- 3. ЗУЛФИҚОРОВ Шерзод Хуррамович**
ПАРЛАМЕНТ НАЗОРАТИНИ АМАЛГА ОШИРИШДА ДЕПУТАТЛАР
ФАОЛЛИГИНИ КУЧАЙТИРИШНИНГ ИЛМИЙ-АМАЛИЙ
ЖИҲАТЛАРИ.....28
- 4. ҲАМРОЕВ Элдор Отамуродович**
“ДАВЛАТ ПОЙТАХТИ” ТУШУНЧАСИ ВА УНИНГ ҲУҚУҚИЙ
БЕЛГИЛАРИ.....40
- 5. НОРМУХАМЕДОВА Сурайёхон Бобир қизи**
К ВОПРОСУ О ПРИМЕНЕНИИ ПРИНЦИПОВ АДМИНИСТРАТИВНЫХ
ПРОЦЕДУР В СФЕРЕ ПРОТИВОДЕЙСТВИЯ КОРРУПЦИИ.....49
- ФУҚАРОЛИК ҲУҚУҚИ. ТАДБИРКОРЛИК ҲУҚУҚИ. ОИЛА
ҲУҚУҚИ. ХАЛҚАРО ХУСУСИЙ ҲУҚУҚ**
- 6. РАҲМАТОВ Анвар Исламович**
СПОРТДА ИНТЕЛЛЕКТУАЛ МУЛКНИ ШАРТНОМАВИЙ ТАРТИБГА
СОЛИШ МАСАЛАЛАРИ.....63
- 7. ТОШБОЕВА Робия Собировна**
РЕФОРМИРОВАНИЕ ПРИРОДНОРЕСУРСОВОЙ КАДАСТРОВОЙ
СИСТЕМЫ УЗБЕКИСТАНА: СОВРЕМЕННЫЕ ТЕНДЕНЦИИ И ПУТИ
ИХ ПРАВОВОЙ РЕГЛАМЕНТАЦИИ.....74
- 8. МУКУМОВ Бобур Мелибой уғли**
ПРОБЛЕМЫ ЗАКОНОДАТЕЛЬНОГО РЕГУЛИРОВАНИЯ ИЗЪЯТИЯ
ЗЕМЕЛЬНЫХ УЧАСТКОВ ДЛЯ ГОСУДАРСТВЕННЫХ И
ОБЩЕСТВЕННЫХ НУЖД В РЕСПУБЛИКЕ УЗБЕКИСТАН.....86
- 9. МАДУМАРОВ Талантбек Толибжонович**
МИКРОКРЕДИТ ТАШКИЛОТЛАРИНИ ҚАЙТА ТАШКИЛ ЭТИШ ВА
ТУГАТИШ АСОСЛАРИ ВА ТАРТИБИ.....98

- 10. ХУДАЙБЕРДИЕВА Гулнора Аманмуродовна**
ТУРДОШ ҲУҚУҚЛАРНИНГ ҲУҚУҚИЙ АСОСЛАРИНИ
ТАКОМИЛЛАШТИРИШ: ХОРИЖИЙ ВА МИЛЛИЙ ТАЖРИБА.....120

МЕҲНАТ ҲУҚУҚИ. ИЖТИМОИЙ ТАЪМИНОТ ҲУҚУҚИ

- 11. МУСАЕВ Бекзод Турсунбоевич**
МЕҲНАТ МИГРАЦИЯСИ ВА БАНДЛИК СОҲАСИДА ХУСУСИЙ
БАНДЛИК АГЕНТЛИКЛАРИ ФАОЛИЯТИНИНГ ҲУҚУҚИЙ
ТАРТИБГА СОЛИШ БЎЙИЧА ЕВРОПА ИТТИФОҚИ
ТАЖРИБАСИ..... 119

- 12. МАРИПОВА Севархон Арибжановна**
МЕҲНАТ НИЗОЛАРНИ ҲАЛ ЭТИШДА МЕДИАЦИЯ
ИНСТИТУТИНИНГ АҲАМИЯТИ (НАЗАРИЯ ВА
АМАЛИЁТ).....132

- 13. ҚУЧҚАРОВ Хамидулло Абдурасулович**
МЕҲНАТ НИЗОЛАРИНИ СУДГАЧА ВА СУД ТАРТИБИДА КЎРИБ
ЧИҚИШНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШ МАСАЛАЛАРИ.....140

**ЖИНОЯТ ҲУҚУҚИ, ҲУҚУҚБУЗАРЛИКЛАРНИНГ ОЛДИНИ
ОЛИШ. КРИМИНОЛОГИЯ. ЖИНОЯТ-ИЖРОИЯ ҲУҚУҚИ**

- 14. ОТАЖОНОВ Аброржон Анварович,**
КУШБАКОВ Дилшод Мусурмонкулович
МАСТЛИК ҲОЛАТИДА ЖИНОЯТ СОДИР ЭТГАН ШАХСЛАРНИНГ
ЖИНОИЙ ЖАВОБГАРЛИГИ ВА УНГА ҚАРШИ КУРАШИШНИНГ
ЖИНОЯТ-ҲУҚУҚИЙ ЧОРАЛАРИНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШ.....151

- 15. АЛЛАНОВА Азизахон Авазхоновна**
ҚОНУНГА ХИЛОФ РАВИШДА ЧЕТ ЭЛГА ЧИҚИШ ЁКИ ЎЗБЕКИСТОН
РЕСПУБЛИКАСИГА КИРИШ УЧУН ЖИНОИЙ ЖАВОБГАРЛИК:
МУАММО ВА ТАКЛИФ.....166

- 16. АЧИЛОВ Алишер Темирович**
ХОРИЖИЙ ДАВЛАТЛАР ҚОНУНЧИЛИГИДА ТАШҚИ ИҚТИСОДИЙ
ФАОЛИЯТ СОҲАСИДАГИ ЖИНОЯТЛАР УЧУН ЖАВОБГАРЛИКНИНГ
ЎЗИГА ХОС ХУСУСИЯТЛАРИ 175

- 17. НУРМУҲАММЕДОВА Гўзалхон Баходировна**
КОРРУПЦИЯ БИЛАН БОҒЛИҚ ЖИНОЯТЛАР ПРОФИЛАКТИКАСИ
МЕХАНИЗМЛАРИНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШ: УСУЛЛАРИ ВА
ЙЎНАЛИШЛАРИ.....189

18. АЗИМОВ Тохир Саидович
«ЖАМОАТ ТАРТИБИ» ВА «ЖАМОАТ ХАВФСИЗЛИГИ»
ТУШУНЧАЛАРИНИНГ ЎЗARO ФАРҚЛАНИШИ ҲАМДА
БОҒЛИҚЛИГИНИНГ ИЛМИЙ ТАҲЛИЛИ.....202

**ЖИНОЯТ ПРОЦЕССИ. КРИМИНАЛИСТИКА, ТЕЗКОР-
КИДИРУВ ҲУҚУҚ ВА СУД ЭКСПЕРТИЗАСИ**

19. ЮГАЙ Людмила Юрьевна,
ГАДЖИЕВ Хагани Моҳуббат оглы
ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ЦИФРОВОЙ ЭКСПЕРТИЗЫ ПРИ ДОКАЗЫВАНИИ
ФАКТА РАСПРОСТРАНЕНИЯ ЛОЖНОЙ ИНФОРМАЦИИ В
ИНТЕРНЕТЕ.....208

20. ХАЛИЛОВ АКРАМ УТАМУРАДОВИЧ
СУД ЭКСПЕРТИЗА ЛАБОРАТОРИЯЛАРИНИНГ АККРЕДИТАЦИЯСИ -
СУД ЭКСПЕРТИЗА ФАОЛИЯТИНИ ЯНАДА ТАКОМИЛЛАШТИРИШ
ЙЎНАЛИШЛАРИДАН БИРИ.....219

ХАЛҚАРО ҲУҚУҚ ВА ИНСОН ҲУҚУҚЛАРИ

21. ГАФУРОВА Нозимахон Эльдаровна
ПРАВОВОЕ ОБЕСПЕЧЕНИЕ ДОСТУПА К ПЕЧАТНОЙ ИНФОРМАЦИИ
У ЛИЦ С ИНВАЛИДНОСТЬЮ В УЗБЕКИСТАНЕ.....229

22. ВАЛИЖОНОВ Далер Дилшодович
ТЕОРЕТИЧЕСКИЙ АНАЛИЗ МЕЖДУНАРОДНО – ПРАВОВЫХ ОСНОВ
СОТРУДНИЧЕСТВА ОРГАНОВ ПРОКУРАТУРЫ В БОРЬБЕ С
ПРЕСТУПНОСТЬЮ.....238

ҲУҚУҚИЙ АМАЛИЁТ ВА ХОРИЖИЙ ТАЖРИБА

23. ЮЛДАШОВ Абдумумин
ГЕОГРАФИК КЎРСАТКИЧ ТУШУНЧАСИ ВА ИҚТИСОДИЁТНИ
МУСТАҲКАМЛАШДА УНИНГ ТУТГАН ЎРНИ.....249

24. МИРУКТАМОВА Феруза Лутфуллаевна
ОБ ОПЫТЕ ПРАКТИЧЕСКОГО ПРИМЕНЕНИЯ В ОТНОШЕНИИ
НЕСОВЕРШЕННОЛЕТНИХ МЕР ОТВЕДЕНИЯ И ТЕХНОЛОГИЙ
ВОССТАНОВИТЕЛЬНОГО ПРАВОСУДИЯ В ЗАРУБЕЖНЫХ
СТРАНАХ И УЗБЕКИСТАНЕ.....258

25. ЯКУБОВА Ирода Бахромовна, ЯКУБОВ Ойбек
ШАХСИЙ ҲАЁТ ДАХЛСИЗЛИГИ МАСАЛАЛАРИНИНГ ЎЗБЕКИСТОН
ҲАМДА ЧЕТ ЭЛ МАМЛАКАТЛАРИ ҚОНУНЧИЛИГИ БЎЙИЧА
ҚИЁСИЙ ТАҲЛИЛИ.....268

ЮРИСТ АХБОРОТНОМАСИ ВЕСТНИК ЮРИСТА LAWYER HERALD

ТУРАЕВ Акмал Панжиевич

Ўзбекистон Республикаси ИИВ Академияси
Давлат-ҳуқуқий фанлар кафедраси катта ўқитувчиси
E-mail: turaevakmal86@umail.uz

ҲУҚУҚНИ АМАЛГА ОШИРИШ САМАРАДОРЛИГИГА ЭРИШИШ ИСТИҚБОЛЛАРИ

For citation (иктибос келтириш учун, для цитирования):
ТЎРАЕВ А.П. ҲУҚУҚНИ АМАЛГА ОШИРИШ САМАРАДОРЛИГИГА
ЭРИШИШ ИСТИҚБОЛЛАРИ // Юрист ахборотномаси – Вестник юриста –
Lawyer herald. № 1 (2021), Б. 19-27.

1 (2021) DOI <http://dx.doi.org/10.26739/2181-9416-2021-1-2>

АННОТАЦИЯ

Мақолада ҳуқуқни амалга ошириш самарадорлигига эришишнинг долзарблиги, жамият тараққиётига кўшадиган ҳиссаси, самарадорликка таъсир қилаётган салбий омиллар, уларни бартараф этишга оид таклиф ва тавсиялар баён қилинган. Шунингдек, муаллифнинг тўғридан-тўғри амал қилувчи қонунларнинг ҳуқуқни амалга ошириш самарадорлигига таъсири, миллий ҳуқуқ тизимининг кодекслаштиришга эҳтиёж сезаётган тармоқлари ҳақидаги мулоҳазалари ва тегишли илмий таклифлари акс этган.

Калит сўзлар: ҳуқуқни амалга ошириш, ҳуқуқни амалга ошириш самарадорлиги, ҳуқуқни қўллаш амалиёти, тўғридан-тўғри амал қилувчи қонунлар, қонун ости ҳужжатлари.

ТУРАЕВ Акмал Панжиевич

Старший преподаватель кафедры государственно-правовых дисциплин Академии МВД Республики Узбекистан

E-mail: turaevakmal86@umail.uz

ПЕРСПЕКТИВЫ ПОВЫШЕНИЯ ЭФФЕКТИВНОСТИ РЕАЛИЗАЦИИ ПРАВА

АННОТАЦИЯ

В статье рассмотрены актуальность повышения эффективности осуществления права, её вклад в развитие общества, отрицательные факторы, влияющие на ее эффективность, предложения и рекомендации по их устранению. Также, отражены взгляды и научные подходы автора о влиянии законов прямого действия на эффективность осуществления права, об отраслях национальной правовой системы, испытывающих потребность на кодификацию.

Ключевые слова: осуществления права, эффективность осуществления права, правоприменительная практика, законы прямого действия, подзаконные акты.

TURAEV Akmal Lecturer at the Department of State-law sciences
Academy of MIA of the Republic of Uzbekistan.

E-mail: turaevakmal86@umail.uz

PROSPECTS FOR INCREASING THE EFFICIENCY OF IMPLEMENTATION OF THE RIGHT

ANNOTATION

The article examines the relevance of increasing the effectiveness of the exercise of law, its contribution to the development of society, negative factors affecting its effectiveness, proposals and recommendations for their elimination. Also reflects the views and scientific proposals of the author on the impact of direct laws on the effectiveness of the exercise of law, on the branches of the national legal system that are in need of codification.

Keywords: law implementing, effectiveness of law implementing, the practice of law implementation, directly in-force laws, documents under the law.

Ҳуқуқни амалга ошириш самарадорлигига эришиш масаласи ҳар доим ҳуқуқ назарияси ва амалиётининг долзарб масалаларидан бири бўлиб келган. Ҳар қандай демократик давлат тараққиётида мазкур масала ҳал қилувчи роль ўйнайди. Зеро, жамиятнинг ижтимоий, иқтисодий, сиёсий, маданий тараққиёти, ўтказилаётган кенг қамровли ислохотларнинг натижаси кўп жиҳатдан ҳуқуқни амалга ошириш самарадорлигига боғлиқдир.

Замонавий фан ва техника тараққиёти инсон томонидан яратилган воситаларнинг самарадорлигини баҳолаш имконини бермоқда. Саноат ишлаб чиқарилишида қўлланиладиган кўп тушунча ва категориялар аста-секинлик билан ижтимоий ҳаёт соҳаларига, жумладан ҳуқуқ соҳасига ҳам татбиқ этилмоқда. “Самарадорлик” тушунчаси ана шундай категориялар бири ҳисобланади.

Шу ўринда илмий ва ўқув адабиётларда учрайдиган “самарадорлик” сўзининг мазмун-моҳиятига оид фикрларга тўхталиб ўтсак. Ўзбек тилининг изоҳли луғатида “самарадорлик” сўзи самарали, фойдали бўлишлик, фойдалилик деган маъноларни англатиши баён қилинган [5]. “Самарадорлик” атамасини биз кўпинча, моддий ишлаб чиқариш соҳасига татбиқ этамиз, масалан, “ишлаб чиқариш самарадорлиги”, “янги технологиялар самарадорлиги” кабилар. Бунда самарадорликка имкон қадар кам харажат сарфланиб, кўпроқ маҳсулот ишлаб чиқариш, фойда олиш нуқтаи-назаридан ёндашилади. Самарадорлик атамасини ҳуқуқшуносликда ҳам турли йўналишларда қўллаш мумкин, масалан, ҳуқуқий тартибга солиш самарадорлиги, қонунчилик самарадорлиги, ҳуқуқ нормалари самарадорлиги [2, Б.202-203] ҳуқуқни амалга ошириш самарадорлиги кабилар.

“Ҳуқуқий ҳодисаларнинг самарадорлиги” тушунчасига оид энг кўп тарқалган қарашлардан бирига кўра, “самарадорлик” – маълум бир ҳуқуқий ҳодисанинг мақсадлари ва ушбу ҳуқуқий ҳодиса натижаси ўртасидаги нисбатдир [3]. Демак, ҳуқуқни амалга ошириш самарадорлиги деганда ҳуқуқни амалга оширишдан қўзланган мақсад ва эришилган натижа ўртасидаги нисбатни тушуниш мумкин. Бу ўринда шахснинг бирор қонунда ифода этилган ҳуқуқларини тўлиқ руёбга чиқаришни ҳуқуқни амалга ошириш жараёнининг мақсади деб олсак, амалда шахснинг ушбу ҳуқуқлардан қай даражада фойдалана олганлиги, эришилган натижа ҳисобланади. Агар шахснинг қонунда акс этган ҳуқуқлари жамият ҳаётида бекаму кўст, тўлиқ амалга ошган бўлса, ҳуқуқни амалга ошириш самарадорлигини шунчалик юқори деб баҳолаш

мумкин. Аммо самарадорликни баҳолаш анча мураккаб ҳисобланади. Чунки, қонунда акс этган ҳуқуқларнинг фақат битта субъект фаолиятида амалга ошиши, бутун жамиятда ушбу қонуннинг самарали ишлаётганлигини аниқлаш қийин. Бу ҳолатда ушбу қонунда ҳуқуқлари ифодаланган барча субъектларнинг ўз ҳуқуқларидан тўлиқ фойданиш кўрсаткичига қараб, ҳуқуқни амалга ошириш самарадорлигига ҳолис баҳо бериш мумкин бўлади.

Шундай қилиб, яхши қонуннинг қабул қилиниши бу ишнинг бошланишидир, энг муҳими масала уни ҳаётга тўла татбиқ қилинишига эришиш ҳисобланади. Ҳуқуқшунос И.Т.Тулътеев таъкидлаганидек, ҳуқуқий нормаларни яратиш ҳеч қачон ҳуқуқ ижодкорлиги субъектининг бирдан бир мақсади бўлмаган ва бўлиши ҳам мумкин эмас. Қонун чиқарувчи идора ҳар қандай норматив-ҳужжатни қабул қилар экан, қонун талабларининг ҳаётда акс этишида ифодаланувчи муайян натижага эришишни кўзлайди [4]. Агар ҳуқуқни жамият ҳаётида амалга ошириш механизми бўлмаса, уни тушуниш ҳам, фойдаланиш ҳам мумкин эмас. Қонуннинг ҳатто энг мукамал нормалари ҳам уларни амалга оширишнинг самарали механизми бўлмаса, ўзининг белгиланган мақсадига эриша олмайди [1, Б.9].

Аммо, бугунги кунда ҳуқуқни амалга ошириш самарадорлигига салбий таъсир қилаётган бир қатор омиллар мавжудлигини таъкидлаб ўтиш жоиз. Булар жумласига *бир соҳага оид ижтимоий муносабатларнинг тарқоқ ҳолда турли қонунчилик нормаларида тартибга солиниши, қонун ҳужжатларида ҳаволаки нормаларининг кўплиги, қонун ҳужжатларининг қонуности ҳужжатлари билан чегаралаб (чеклаб) қўйилиши, қолаверса тўғридан-тўғри амал қиладиган қонунларни яратиш механизмининг сустлиги* каби ҳолатларни келтириш мумкин. Айниқса тўғридан-тўғри амал қиладиган қонунларни яратиш масаласи бугунги кунда долзарб аҳамият касб этмоқда. Бу ҳақда Ўзбекистон Республикаси Президенти Шавкат Мирзиёев “Айни вақтда қонунларнинг тўлиқлиги, ҳаётийлиги ва тўғридан-тўғри амалга ошириш механизмларига эга экани ҳақида сўз юритганда, бу борада ҳали кўп иш қилишимиз кераклигини таъкидлаш зарур. Афсуски, ҳозирги кунда қонунларнинг ислохотлар самарасига таъсири етарлича сезилмаяпти. Уларнинг ижтимоий муносабатларни бевосита тартибга солишдаги роли пастлигича қолмоқда. Бу борадаги ишларни ташкил этишда, авваламбор, қонун лойиҳаларини пухта ва ижтимоий муносабатларни тўғридан-тўғри тартибга соладиган даражада ишлаб чиқиш, айниқса, идоравий ҳужжатларни кескин қисқартириш зарур, деб ҳисоблайман”, дея таъкидлаган эди [6]. Бу борада

сўнги йилларда юртимизда салмоқли ишлар амалга оширилди. Хусусан, 2018 йил 8 августда Ўзбекистон Республикаси Президентининг ПФ-5505-сон фармони [8] билан Норма ижодкорлиги фаолиятини такомиллаштириш концепцияси тасдиқланди. Мазкур ҳужжат узоқ йиллар давомида шаклланган норма ижодкорлиги фаолиятига баҳо берибгина қолмай, ҳуқуқ ижодкорлиги субъектларини анчадан бери ўйлантириб келаётган муаммоларнинг оқилона ечимини топиб берди. Илгари қонунлар ижтимоий муносабатларнинг энг умумий жиҳатларини тартибга солар, ҳукумат ва идоравий ҳужжатларнинг қонунларга нисбатан юридик кучи камроқ бўлса-да, айнан улар қонунларнинг ишлаш механизмларини белгилаб бераётган, ҳаракатга келишини таъминлаётган эди.

Амалда ҳуқуқий бўшлиқларнинг асосий қисми ижро ҳокимияти ҳужжатлари билан тўлдириб борилар эди. Эндиликда ушбу Концепцияда соҳада тўпланиб қолган муаммоларни тўлиқ бартараф этиш, хусусан, қонунчилик базасини тизимлаштириш, тўғридан-тўғри амал қилиш механизмларига эга қонунларни қабул қилиш, ҳар бир қонун ҳужжати баҳосини аниқлаш механизмларини жорий этиш, қонун ижодкорлигига ахборот-коммуникация технологияларини кенг татбиқ этиш каби аниқ вазифалари белгилаб берилди.

Ушбу концепция асосида парламентимизда тўғридан-тўғри амал қиладиган қонунларни яратишга алоҳида эътибор берила бошлади. Масалан, 2018 йилда “Хусусий бандлик агентликлари тўғрисида”, “Уруғчилик тўғрисида”, “Ўсимликлар карантини тўғрисида”, “Давлат божхона хизмати тўғрисида”, 2019 йилда “Қурол тўғрисида”, “Туризм тўғрисида”, “Шахсга доир маълумотлар тўғрисида”, “Қишлоқ хўжалигига мўлжалланмаган ер участкаларини хусусийлаштириш тўғрисида”ги қонунлар тўғридан-тўғри қўлланадиган қонунлар сифатида қабул қилинди.

Мазкур ҳужжат билан Норма ижодкорлиги фаолиятини такомиллаштириш концепциясини амалга ошириш бўйича комиссия тузилди. Комиссияга концепция ва амалий чора-тадбирлар режасини амалга оширишга қаратилган норматив-ҳуқуқий ҳужжатлар лойиҳаларини сифатли ишлаб чиқиш; фуқаролик жамияти институтлари, оммавий ахборот воситалари вакиллари, илмий доиралар ва хорижий экспертларни кенг жалб этган ҳолда учрашувлар, семинарлар, давра суҳбатлари ва матбуот конференцияларини ташкил этиш; қонунчилик базасини тўлиқ хатловдан ўтказиш; идоравий норматив-ҳуқуқий ҳужжат нормаларини юқори юридик кучга эга бўлган қонун ҳужжатларига ўтказиш ва “тартибга солиш гильотинаси” усулини қўллаш орқали қолган

хужжатларни, шу жумладан, қонунчиликни тизимлаштириш доирасида ҳар бир идоранинг ваколатини босқичма-босқич камайтириш ва бекор қилишни назарда тутувчи, улар томонидан қабул қилинаётган идоравий норматив-ҳуқуқий хужжатларнинг аниқ рўйхатини белгилаш бўйича таклиф кириш ва бошқа вазифалар юклатилди.

Концепцияни амалга ошириш бўйича тузилган комиссия шафеълигида Адлия вазирлиги ҳамда Қонунчилик муаммолари ва парламент тадқиқотлари институти томонидан “Норматив ҳуқуқий хужжатлар тўғрисида”ги қонуннинг янги таҳрири лойиҳаси ишлаб чиқилди. Унда норма ижодкорлиги фаолиятининг асосий принциплари, норматив-ҳуқуқий хужжатларнинг иерархияси, ҳар бир норматив-ҳуқуқий хужжатнинг таъсирчанлигини баҳолаш, коррупцияга қарши экспертиза, жамоатчилик муҳокамаси ва бошқа муҳим масалалар назарда тутилди. Қонун лойиҳасини ишлаб чиқиш жараёнида ривожланган хорижий мамлакатлар тажрибаси ўрганилди, халқаро ва хорижий тажрибанинг энг илғор ютуқлари, замонавий тенденциялари татбиқ этилди.

Концепция ижроси доирасида 2019 йилнинг 26 март куни Олий Мажлис палаталарининг қўшма қарори билан иккита муҳим хужжат — “Норматив-ҳуқуқий хужжатлар лойиҳаларини, шунингдек, уларга илова қилинаётган ахборот-таҳлилий материалларни юридик-техник жиҳатдан расмийлаштиришнинг ягона услубиёти” ҳамда “Тўғридан-тўғри амал қилувчи қонунларда тизимлаштирилиши ва унификация қилиниши лозим бўлган қонун хужжатларини қайта кўриб чиқиш бўйича “Йўл харитаси” тасдиқланди. Унда аксарият қонуности хужжатларини яхлит қонун шаклига келтиришга қаратилган 60 га яқин қонунларни қабул қилиш бўйича аниқ вазифалар белгилаб олинди. Хусусан, Соғлиқни сақлаш, Экология кодексларини ва бошқа муҳим қонунларни қабул қилиш назарда тутилди. Бугунги кунда бу борада жадал ишлар олиб борилмоқда[9].

Шунингдек, давлатимиз раҳбари томонидан 2020 йил 19 май куни имзоланган “Давлат ҳуқуқий сиёсатини амалга оширишда адлия органлари ва муассасалари фаолиятини янада такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги Фармон [7] ҳам мазкур йўналишдаги мавжуд камчиликларни бартараф этиш, норма ижодкорлиги фаолиятини сифатли ташкил этиш, ҳуқуқни қўллаш амалиётини бир хиллаштириш, аҳолининг ҳуқуқий маданиятини ошириш, фуқароларга малакали юридик ёрдам кўрсатиш борасида фаолиятни янада ривожлантиришда муҳим ҳуқуқий асос бўлиб хизмат қилади.

Ушбу Фармон асосида норматив-ҳуқуқий ҳужжатлар лойиҳаларини тайёрлашда “пакет” принципи жорий қилинмоқда. Яъни, янги қонун лойиҳаси билан белгиланаётган қоидалар илгари қабул қилинган қонунларга тегишли ўзгартиришлар киритишни тақозо этса, ушбу ўзгартиришлар янги қонун билан бир вақтда қабул қилиниши белгиланмоқда. Бу билан бир ижтимоий муносабатни тартибга солишга қаратилган бир неча норматив ҳуқуқий ҳужжатни бир вақтда қабул қилинишига эришилади. Амалиётда қонун нормаларини амалга оширишда юзага келадиган турли тушунмовчиликларнинг олди олинади. Албатта, мазкур талаблардан келиб чиқиб, парламент томонидан тўғридан-тўғри амал қилувчи қонунларни қабул қилиш устувор вазифалардан бири бўлиб қолади.

Тўғридан-тўғри амал қилувчи қонунларни қабул қилишнинг самарали механизмларини жорий этиш, идоравий норматив-ҳуқуқий ҳужжатларни имкон қадар қисқартириш, аниқ соҳалардаги муносабатларни тартибга солувчи норматив-ҳуқуқий ҳужжатларни тизимлаштириш ва кодификациялаш соҳасида ижобий натижаларга эришилди.

Шу билан бирга ҳали мазкур йўналишда амалга оширилиши лозим бўлган бир қанча вазифалар мавжудлигини ҳам истисно қилиб бўлмайди. Айниқса, тўғридан-тўғри амал қиладиган қонунлар орасида кодекслар алоҳида аҳамиятга эга, чунки уларда белгиланган нормаларни амалга ошириш учун қонуности ҳужжатларини қабул қилиш шарт эмас. Бугунги кунда ҳуқуқ тизимимиздаги айрим қонун ҳужжатларини тизимлаштириш фурсати етди, деб ҳисоблаймиз.

Таҳлиллар паспорт-виза ва миграция, ижтимоий таъминот ва ижтимоий ҳимоя, атроф-табiiй муҳитни муҳофаза қилиш соҳасидаги қонун ҳужжатларини тизимлаштириш, шу жумладан кодекслаштириш лозимлигини кўрсатмоқда. Хусусан, кўрсатиб ўтилган соҳаларда катта ҳажмдаги қонун ҳужжатларининг қабул қилиниши билан боғлиқ равишда қуйидаги муаммолар вужудга келган:

биринчидан, битта соҳага оид муносабатларнинг юридик кучига кўра, турли қонунчилик ҳужжатлари билан тартибга солиниши бу борадаги ҳуқуқни қўллаш амалиётининг сифатига жиддий таъсир қилмоқда.

Айни вақтда:

– паспорт-виза ва миграция фаолияти 90 га яқин (шундан, 3 таси қонун, 50 дан ортиғи Президент ва ҳукумат ҳужжатлари, 40 га яқини идоравий норматив-ҳуқуқий ҳужжатлар) норматив-ҳуқуқий ҳужжатлар билан тартибга солинади;

– ижтимоий таъминот ва ижтимоий ҳимоя фаолияти 300 га яқин (шундан, 30 га яқини қонун, 120 га яқини Президент ва ҳукумат ҳужжатлари, 190 га яқини идоравий норматив-ҳуқуқий ҳужжатлар) норматив-ҳуқуқий ҳужжатлар билан тартибга солинади;

иккинчидан, соҳага оид қонун ҳужжатларидан фуқароларнинг хабардорлиги, яъни тегишли ҳуқуқлари ва қонуний манфаатлари ҳамда мажбуриятлари ва жавобгарлигини билишларида қийинчиликларни вужудга келтирмоқда;

учинчидан, фуқароларнинг тегишли ҳуқуқлари ва қонуний манфаатларининг турли қонун ҳужжатларида тарқоқ ҳолда белгиланиши уларни тўлиқ рўёбга чиқаришга салбий таъсир этмоқда.

Юқоридагилардан келиб чиқиб қуйидаги янги кодексларни қабул қилиш таклиф этилади:

паспорт-виза ва миграция соҳасида – Миграция кодекси. Ҳозирги кунда бундай кодекс Озарбайжон Республикасида мавжуд;

ижтимоий таъминот ва ижтимоий ҳимоя соҳасида – Ижтимоий таъминот ва ижтимоий ҳимоя кодекси. Франция, Германия, Австрия каби давлатларда бундай кодекслар амалда мавжуд;

Шу билан бирга бугунги кунда давлат хизмати институтини такомиллаштириш, давлат органлари ва унинг турли даражадаги хизматчиларининг халқ олдидаги масъуллигини янада кучайтириш, “Халқ давлат идораларига эмас, балки давлат идоралари халқимизга хизмат қилиши керак” деган ғояни фаолиятимиз мезонига айлантириш борасида амалга оширилаётган кенг кўламли чора-тадбирлар давлат хизматчиларининг касбий этикаси ва ахлоқ-одобига оид нормалар ҳамда талабларни қатъий белгилаб қўйишни тақозо этмоқда. Қолаверса, давлат хизматчиларининг фуқаролар билан мулоқот қилишда, уларни қабул қилишда ва хизматдан ташқари ҳолларда амал қилиши лозим бўлган касбий этика ва ахлоқ-одобига оид нормалар ва талаблар ҳамда уларга амал қилмаганлик учун хизматчилар жавобгарлигига оид қоидалар ва тартибининг мавжуд эмаслиги ёки ноаниқлиги, мансабдор шахсларнинг ваколатлари уларнинг касбий этика ва ахлоқ-одобга оид мажбуриятларига мувофиқ келмаслиги билан боғлиқ муаммоларнинг ечими ҳамда бу борадаги илғор хорижий тажриба давлат хизматчиларининг касбий этикаси ҳамда ахлоқ-одобига оид аниқ талаблар ва стандартларни ҳамда уларнинг бу борадаги жавобгарлигини белгилаш соҳасида – Давлат хизматчиларининг ахлоқ ва этика кодексини қабул қилишни тақозо этмоқда.

Шундай қилиб, ҳуқуқни амалга ошириш самарадорлигига эришиш кўплаб омилларга боғлиқ, уларнинг ўз вақтида ҳисобга олинishi, ижобий омиллар янада ривожлантирилиши, салбий омилларни ўз вақтида баргараф этиш қонун ижодкорлиги, ҳуқуқни қўллаш ва татбиқ этиш механизмини такомиллаштиришга, том маънода ҳуқуқни амалга ошириш самарадорлигини юксалтиришга хизмат қилади.

Иқтибослар/Сноски/References:

1. Азамов Ж.М. Ҳуқуқни қўллаш амалиёти: муаммо ва ечимлар // Юрист ахборотномаси - Вестник юриста - Lawyer herald № 2 (2020). Б.8-14 // URL: <https://yuristjournal.uz/index.php/lawyer-herald/article/view/50>
2. Ахмедшаева М.А. Давлат ва ҳуқуқ ривожининг ҳозирги замон тенденциялари / Масъул муҳаррир: ю.ф.д., проф. З.М.Исломов. – Т.: ТДЮУ, 2016.
3. Сырых В.М. Логические основания общей теории государства и права в 3-х т. Т.2. М., 2004.
4. Тультеев И.Т. Правотворческая деятельность и прогнозирование. –Т., 2008.
5. Ўзбек тилининг изоҳли луғати. // URL:<https://ziyouz.uz/durdona-toplamlar/uzbek-tilining-izohli-lugati/>.
6. Ўзбекистон Республикаси Президенти Ш.М.Мирзиёевнинг Ўзбекистон Республикасининг Конституцияси қабул қилинганининг 24 йиллигига бағишланган тантанали маросимдаги маърузаси. Халқ сўзи 2016 йил 9 декабрь.
7. Ўзбекистон Республикаси Президентининг “Давлат ҳуқуқий сиёсатини амалга оширишда адлия органлари ва муассасалари фаолиятини янада такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги фармони. ПФ-5997-сон. 19.05.2020. // URL: <https://lex.uz/docs/4820060>.
8. Ўзбекистон Республикаси Президентининг “Норма ижодкорлиги фаолиятини такомиллаштириш концепциясини тасдиқлаш тўғрисида”ги фармони. ПФ-5505-сон. 08.08.2018 // URL: <https://lex.uz/ru/docs/3858817?twolang=true>
9. Хакимов Р.Р. Халқчил қонун халқ фикри билан бунёд бўлади URL/<http://parliament.gov.uz/uz/events/opinion/28289/>.
10. Проблемы общей теории права и государства: Учебник для вузов / Под общ. ред. академика РАН, докт. юрид. наук, проф. В.С. Нерсесянца. М.: Норма, 2004. С. 499;
11. Спектор Е.И. Проблемы реализации закона о государственном регулировании деятельности по организации и проведению азартных игр. Да здравствует подполье? // Адвокат 2007 №2.